

A fogyatékkal élők esélyei a turisztikai élményszerzésre

GONDA TIBOR

GONDA TIBOR: PTE Marketing és Turizmus Intézet; gonda.tibor@ktk.pte.hu

ABSZTRAKT Korábbi évtizedekben a hazai turizmuskutatás elhanyagolt, és nem eléggé vizsgált terület volt az akadálymentes turizmus. Az elmúlt néhány évben azonban megfigyelhető ebben a változás, azáltal, hogy néhány kutató érdeklődési körébe került a téma vizsgálata. A szerző egy kérdőíves vizsgálat eredményére építve mutatja be a fogyatékkal élők utazási keresletének néhány fontos vonását, kitérve az infrastruktúra fejlesztésének a szükségességére. Az akadálymentes turizmus kérdésköre az európai lakosság több mint 10%-át érinti, tehát túl a kérdés társadalmi és szociális jelentőségén, piaci szempontból sem elhanyagolható létszámról van szó. Az érintettek elvárásainak és speciális fogyasztói szokásainak a megismerése feltétlenül szükséges a megfelelő kínálat kialakításához, illetve a szolgáltatások egyenlő esélyű elérésének a biztosításához. A szerző, a Peer Act nevű Erasmus projekt szakértőjeként közreműködve, Magyarországon kívül további 4 ország (Németország, Olaszország, Spanyolország és Horvátország) kismintás kutatási eredményeire is kitér.

Kulcsszavak: akadálymentes turizmus, turisztikai infrastruktúra, utazási motiváció, turisztikai kereslet

Opportunities for people with disabilities to experience tourism

ABSTRACT Accessible tourism is an area that has received only scant attention in Hungarian tourism research. A change in this is only visible in recent years, as a result of the work of a few researchers starting to focus on this issue. Based on the findings of a questionnaire survey, the author of this paper presents important characteristics of travel by people living with disabilities, discussing the need to develop its infrastructure. The issue of accessible tourism concerns approximately 10% of the population of Europe, so in addition to the social and moral magnitude of the issue, serving the travel needs of people living with disabilities is also significant for the economy. In order to create the special supply and to provide equal access of services for those concerned, their expectations and unique consumer habits must be known. As member of an Erasmus project called Peer Act, the author also details the research findings of four project partner countries (Germany, Italy, Spain and Croatia) where data was collected from small samples.

Keywords: accessible tourism, infrastructure, best practices, motivation, tourism product

BEVEZETÉS

A fejlett országokban a turisztikai kínálat szervezése során is egyre nagyobb figyelmet kap az akadálymentesítés, részben humanitásból, részben felismerve az ebben rejlő jelentős üzleti lehetőséget. Az a desztináció, ahol kellő figyelmet szentelnek ennek a kérdésnek, versenyképesebb lehet más fogadóterületekkel szemben. Legáltalánosabban megfogalmazva, az akadálymentes turizmus a mindenki számára egyenlő módon elérhető turizmust jelenti, beleértve a fogyatékkal élők, az átmenetileg mozgáskorlátozottakat, az időseket, a kisgyerekeket

és a többgenerációs családokat. Ennek megfelelően az egyenlő esélyű hozzáférés vizsgálatának a fő területei megegyeznek a turizmus kínálati oldalának fő területeivel, úgymint: szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, turisztikai attrakciók, közlekedés és kommunikáció. Ezek közül a szakirodalom a legtöbbet talán éppen az attrakciók akadálymentesítésével foglalkozik, valószínűleg azzal összefüggésben, hogy az attrakciók jelentős része állami tulajdonú közintézményként működik. Az akadálymentes turizmus célcsoportjának már maga a lehatárolása is problémába ütközik. A közvélemény sokszor nem is sorolja az érintettek közé azokat, akik élethelyzetüknél fogva rövidebb vagy hosszabb ideig tartoznak a célcsoport tagok közé, például kismamák, műtét utáni felépülés alatt lévő időszakosan mozgáskorlátozottak, illetve az idős korosztály. Márpedig utóbbiak aránya az összlakosságon belül folyamatosan nő, és számukra az akadálymentesítés számos formája elemi szükségletként jelenik meg. Szélesebben értelmezve azt is mondhatjuk, hogy az akadálymentesítés a folyamatosan kényelemre törekvő emberi lét szakadatlan igyekezete (Farkas – Petykó 2019; 2020). Nagyon sokan élnek tehát közöttünk valamilyen tartós vagy átmeneti fogyatékossgal, ami akadályokat jelenthet a számukra az életük során, és korlátokat jelenthet az utazásaik megvalósításában. Valójában az akadálymentes turizmus nem más, mint egy *folymatos törekvés*, mely arra irányul, hogy minden úti cél, turisztikai termék és szolgáltatás elérhető legyen minden ember számára, függetlenül bármely fizikai korláttól, fogyatékossgától vagy kortól, és attól, hogy magán- vagy köztulajdonban lévő turisztikai helyszínekről van-e szó (Farkas – Raffay 2022).

A tanulmány célja ráirányítani a figyelmet arra, hogy a fogyatékossgal élők számára ma még közel sem biztosított az egyenlő esélyű hozzáférés a turisztikai szolgáltatások terén. Amikor a fogyatékossgal élők és a turizmus kapcsolatát szeretnénk feltérképezni, mindig szem előtt kell tartani, hogy a különböző fogyatékossgal élő vendégeknek eltérő speciális igényei vannak. Számukra az akadálymentesítés és a megfelelő infrastruktúra biztosítása létfontosságú, hiszen sok esetben sajátos igényeik figyelmen kívül hagyása ellehetetlenítheti a turizmusban való aktív részvételt. Hazánkban a fogyatékos emberek turisztikai lehetőségei, így szokásai és igényei, egyes elemekben lényeges különbségeket mutatnak az általános lakossági mintán mért jellemzőkhöz képest. Jelen tanulmányban azon kérdések vizsgálatára kerül sor, hogy az érintettek milyen nehézségekkel találkoznak a turisztikai tevékenységek során, hogyan látják a jelenlegi helyzetet, és a véleményük szerint milyen hatással lenne az utazási gyakoriságra, ha fejlesztenék a szükséges infrastruktúrát. A tanulmány egy 2019-es személyes kérdőíves vizsgálat részeredményeit közli. A szakirodalmi összefoglalót követően kitér a vizsgálat módszertanának és a bevont személyek demográfiai adatainak a bemutatására, majd a konkrét kérdésekre kapott eredmények ismertetésére. A személyes és online kérdőíves vizsgálat során ténylegesen 268 magyarországi kitöltés készült el, ami a hazai akadálymentes turizmussal kapcsolatos kutatások között nagy mintának számít. A kapott hazai eredmények összehasonlításra kerültek a kutatásban részt vett másik 4 ország eredményeivel, ahol 22 és 34 között szóródtak a kitöltési számok.

SZAKIRODALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A fogyatékossg fogalmának meghatározásakor nem vagyunk könnyű helyzetben, hiszen sokféle formája van. Szokták szűkebben és szélesebben is értelmezni azt, hogy kik az érintettjei az akadálymentes turizmusnak (Angler 2021). A szélesebb értelmezés szerint „nemcsak a mozgá-

sukban korlátozott személyeket, a látás- és hallássérülteket, értelmi fogyatékosokban szenvedőket sorolhatjuk ide, de azokat is, akik egyéb, életminőségükre hosszú távon kiható betegségekben szenvednek, pl. allergiával küzdenek” (Zsarnóczy 2018: 39). A WHO becslései alapján a Föld minden 6. lakója küzd valamilyen fogyatékossgal, arányuk pedig folyamatosan nő (WHO 2011). A 2006-ban az Egyesült Nemzetek által elfogadott és Magyarországon is kihirdetett Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény kötelezi a részes államokat, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek hozzáférését a sport-, üdülési és turisztikai helyszínekhez és szolgáltatásokhoz (2007. évi XCII. tv.). Napjainkban már különös súlyt ad a problémának az előregedő társadalmak képe. A különleges igények idősebb korban mindenkinél előfordulnak, de emellett számos olyan egyéb élethelyzet lehetséges, ami a speciális igényeket megalapozhatja: pl. baleset utáni rehabilitációban részesülők, kisgyermekes családok (Darcy-Dickson 2009). Az ENSZ turisztikai világszervezete, az UNWTO elkötelezetten támogatja az akadálymentes turizmust. Ennek jegyében a 2016. évi Turizmus Világnapot is ennek a témának szentelte. A szervezet számos ajánlást fogalmazott meg és kézikönyvet adott ki a kérdéssel kapcsolatban (UNWTO 2016). Az emberiség története során számos erőfeszítést tett az akadálymentesítés terén, széles körben felismert társadalmi ügygye azonban csak a 20. század második felében vált. Ma már többnyire elfogadott, hogy mindenki számára biztosítani kell azt, hogy valamely fogyatékossga ellenére is ugyanúgy része lehessen az utazás adta örömeiben, mint bárki másnak, „hiszen az élet teljességének élvezete mindenkit megillető jog” (Végh 2005: 31). Az Európai Parlament az európai turizmus előmozdításának új kihívásairól és elképzeléseiről szóló 2015. október 29-i állásfoglalása hangsúlyozza a fenntartható, felelős és akadálymentes turizmus fejlesztésének jelentőségét, illetve a „turizmus mindenkinek” elvét, valamint azt, hogy a turizmus teljes mértékű akadálymentesítése és megfizethetősége az ágazat fenntarthatóságának kulcseleme. Javasolja, hogy a tagállamok fejlesszenek ki egy Európa-szerte egységes és átlátható címkerendszert az akadálymentes ajánlatokra, valamint a turisztikai ágazatra vonatkozó gazdasági támogatási programok keretében tegyék támogatási kritériummá az akadálymentesség megteremtését. A szabályozás szintjén Magyarországon sincs elmaradás az Európai Unió más országaihoz képest. Az 1998. évi XXVI. törvény alapján a fogyatékossgal élő személynek joga van a számára akadálymentes, továbbá érzékelhető és biztonságos épített környezethez. Lehetővé kell tenni számukra a művelődési, kulturális és sportlétesítmények látogatását, továbbá a közlekedési rendszerek és eszközök biztonságos igénybevételét. A 2015-ben elfogadott új Országos Fogyatékossgügyi Program (2015–2025) megállapította, hogy a szolgáltatók még nem ismerték fel a fogyatékos emberek jelentette turisztikai lehetőségeket.

Hazánkban a KSH 2011-es népszámlálás 595 187 fogyatékossgal élő személyt regisztrált (Ernszt et al. 2019). Ez valamivel több mint a lakosság 6%-a. Véleményünk szerint az akadálymentes turizmus szempontjából érintett népességszám ennél jóval nagyobb lehet, mivel vélelmezhető, hogy egy jó egészségi állapotnak örvendő idős ember nem sorolja magát a fogyatékossgal élők közé, ugyanakkor a turisztikai szolgáltatások igénybevétele során már igényt tart az akadálymentesített lehetőségekre. A turizmus társadalmi jelenséggé válása következtében az életminőség alakításának is fontos tényezőjévé vált (Gonda et al. 2019). Napjainkban szerencsére elfogadottá vált, hogy a fogyatékossgal élők számára az utazásokat megkönnyíteni, az ehhez szükséges fizikai feltételeket biztosítani nemcsak emberieségi, etikai, erkölcsi és egyben jogi kötelességünk, hanem a fogyatékossgal élő személyek turizmusa gazdasági

szempontból is fontos kérdés (Raffay – Danyi – Ernszt 2021). Jelenleg ez egy kihasználatlan rést jelent a turizmus piacán, bár az elmúlt időszakban számos pozitív ellenpélda is látható (Buhalis et al. 2012). Azonban erre a kihasználatlan piaci szegmensre nem egy homogén csoportként kell tekinteni, hiszen a fogyatékoságuk fajtájától és mértékétől függően más és más különleges igényt támasztanak a szolgáltatásokkal szemben (Máté 2021). Vannak olyan akadályok, amelyek valamennyi utazót érinthetnek, és olyanok is, amelyek csak egyes szűkebb szegmensek számára jelentenek leküzdhetetlen problémát (Shaw-Coles 2004). A különböző fogyatékoságok meglete eltérő és speciális igényeket eredményez, melyekre speciális ötletekkel, megoldásokkal lehet reflektálni. Az egyes turisztikai desztinációk más szinten állnak az akadálymentesség megvalósításában. Vannak olyan úticélok, amelyek különleges ajánlatokat dolgoznak ki a fogyatékosággal élők számára, mások egyenesen megkülönböztető jegyként tüntetik fel az akadálymentességet – felismerve az ebben rejlő piaci lehetőséget (Lőrincz et al. 2019). Sajnos még mindig vannak olyan helyek is, amelyek egyáltalán nem foglalkoznak ezzel a kérdéssel. A nemzetközi turisztikai forgalom meghatározó európai országai érthető módon nagy hangsúlyt fektetnek erre a kérdésre. Így kiemelt érdemelnek Spanyolország (Vila-Darcy-González 2015) és Olaszország (Agovino et al. 2017) turisztikai akadálymentesítés terén tett törekvései. A volt szocialista országok közül Lengyelországban fordítanak nagy figyelmet a téma kutatására (Zajadacz 2014; 2019), és egyértelműen látszik az is, hogy a magyarországi kutatók körében is növekszik az érdeklődés az akadálymentes turizmus kutatása iránt (Gonda – Raffay 2020a). Az akadálymentes turizmus megvalósítása nem egyenlő a fizikai akadálymentesítéssel, az akadálymentes desztináció által adott élmény ennél sokkal többet jelent: a függetlenség, egyenlőség és emberi méltóság elveinek a megvalósítását a turisztikai élmény során is. A mozgáskorlátozottak mintegy felét akadályozta fogyatékoságuk valamilyen turisztikai program megvalósításában, a látássérültek esetében ez az arány 75% (Motiváció Alapítvány és a Revita Alapítvány Kutatóműhelye 2009). A fogyatékkal élő vendégek magas színvonalon történő kiszolgálása empátiát, odafigyelést követel meg a turisztikai iparág résztvevőitől. A helyzet javítását ösztönzi az is, hogy az új szállodai minősítési rendszer is kiter az akadálymentesítés fontosságára. Kötelező kritériumokat nem fogalmaz meg ezzel kapcsolatban, de jelentős plusz pontokat biztosít abban az esetben, ha a szálláshely biztosítani tudja a szolgáltatásainak az akadálymentesítését. A szálláshely-minősítés során a fogyatékosággal élők három csoportját emelték ki: a mozgásszervi fogyatékosággal élők, a süketek és nagyothallókat, a vakok és gyengénlátókat.

KUTATÁSI MÓDSZERTAN

A kérdőíves kutatás szakmai előkészítésére a Peer Act projekt valamennyi partnerének a bevonásával 2018 decemberében került sor Barcelonában. Ott került meghatározásra az, hogy a kutatásvezető magyar partner 200 fős mintán végzi el az alapkutatást, melyeket összevetnek a nemzeti sajátosságokkal, amihez a partnerek 30-30 kérdőív kitöltését vállalták. A kérdőíves kutatás 2019 tavaszán indult, és 5 hónapot vett igénybe a lebonyolítása. A fogyatékosággal élő érintetteket nagyon nehéz volt elérni. Alapvetően online kitöltő programon keresztül történt a kérdőív kitöltése, de egyes esetekben személyes adatfelvétellel is sor került. A kérdőívet csak fogyatékosággal élő személy tolthette ki. Akadályoztatása esetén természetesen

igénybe lehetett venni segítséget. Értelmi sérült válaszadó esetében is a családtagok közreműködésével kerültek a kérdőívek kitöltésre. Ténylegesen 268 magyarországi kitöltés készült el, ami a magyarországi akadálymentes turizmussal kapcsolatos kutatásban tudomásunk szerint az egyik legnagyobb mintaszám. Ehhez az eredményhez mint kontrollcsoportokat hasonlítjuk hozzá a másik 4 ország eredményeit, ahol 22 és 34 között szóródtak a kitöltési számok. Először a nagyobb minta kiértékelése történt meg, ahol százalékosan kerültek feltüntetésre a kapott eredmények. Tekintettel a külföldi minták alacsony számára, az ő esetükben százalékot nem számoltunk, hanem a válaszok számát tüntettük fel. A kapott eredményekről készült egy rövid kutatási összefoglaló, és a teljes kutatási eredményt bemutató műhelytanulmány. A kérdőívet kitöltő magyarok 47,8%-a férfi, míg 52,2%-uk nő (1. táblázat). A kutatásban részt vevő külföldi partnerek esetében a biológiai nemek szerinti megoszlás teljesen véletlenszerűen alakult, és egyáltalán nem tükrözik az adott társadalmon belüli megoszlásukat.

1. táblázat A fogyatékossgal élők nem szerinti megoszlása (fő)

Nem szerinti megoszlás					
Nem/Ország	Magyarország	Spanyolország	Olaszország	Németország	Horvátország
Nő	140	12	13	22	14
Férfi	128	9	21	11	18

Forrás: Saját szerkesztés

Legtöbben 36 és 50 év között vannak a kérdőívet kitöltő magyarok (47,8%), majdnem a megkérdezettek fele ebbe a csoportba tartozik. 18 és 25 év között 20,1%-a, 50 és 65 év között 14,2%-a, 26 és 35 év között 12,7%-a és 66 év felett 5,2% a megkérdezetteknek helyezkedik el (2. táblázat). A külföldi partnerek esetében az országonkénti kis mintába bevont személyek életkor szerinti megoszlása nem mutat semmiféle reprezentativitást, a minta összetétele teljesen véletlenszerűen alakult.

2. táblázat A fogyatékossgal élők életkor szerinti megoszlása

Életkor szerinti megoszlás					
Életkor/Ország	Magyarország	Spanyolország	Olaszország	Németország	Horvátország
18–25 év	54	1	9	8	0
26–35 év	34	0	10	8	12
36–50 év	128	13	11	6	12
50–65 év	38	8	3	8	7
66 év felett	14	0	1	2	2

Forrás: Saját szerkesztés

A demográfiai adatok közül még a gazdasági aktivitás, a lakhatási forma, az iskolai végzettség és a családi állapot lett felmérve (Gonda – Raffay 2020b). A kutatás célja az volt, hogy átfogóbb képet kapjunk a fogyatékossgal élők utazási szokásairól és az akadálymentes turizmus helyzetéről. Jelen tanulmányban azon kérdésekre kapott eredmények kerülnek bemuta-

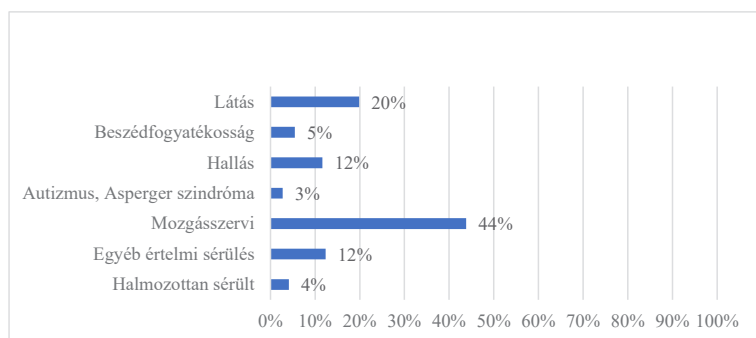

tásra, melyek az akadálymentes turizmus helyzetének általános megítélésére vonatkoznak, és amelyek a fogyatékossgal élők igényeit szem előtt tartó infrastrukturális fejlesztések szükségességeit és várható pozitív hatásait vizsgálják.

3. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

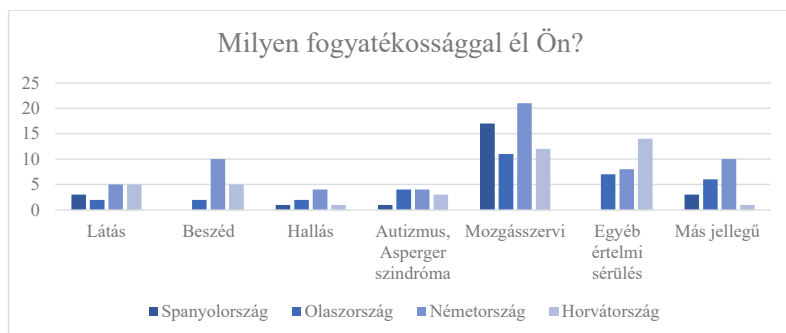
3.1. A kutatásba bevont fogyatékossgal élők összetétele

A hazai kitöltők többségének életét a mozgásszervi megbetegedések nehezítik meg, az összes válaszadó 44%-a küzd ilyen jellegű problémával. A második legtöbb válasz a látással kapcsolatban érkezett, ez a válaszadók 20%-ának nehezíti meg a hétköznapijait. Ezt követi a hallás- és az egyéb értelmi sérülés 12-12%-kal, majd a beszéd fogyatékossg (5%) és az autizmus, illetve Asperger-szindróma (3%). A válaszadók 4%-a válaszolta, hogy halmozottan fogyatékosok. A kérdés feltevésakor több válasz megjelölésére is lehetőség volt (1. ábra)

1. ábra A fogyatékossgal élők megoszlása a válaszadók között Magyarországon (n = 266)

Forrás: Saját szerkesztés

2. ábra A fogyatékossgal élők megoszlása a válaszadók között a kontrollcsoportokban (fő)

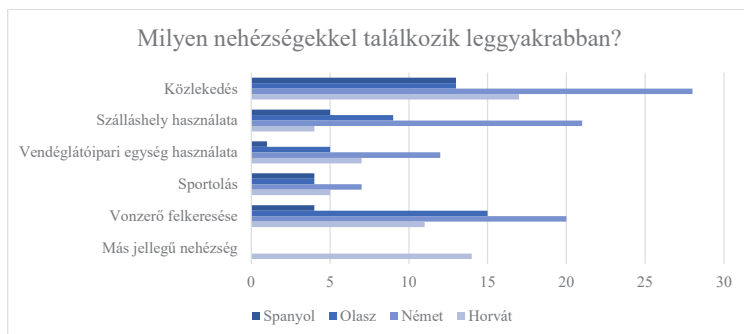
Forrás: Saját szerkesztés

Az eredményből látszik, hogy valamennyi partner törekedett a sokszínűsége, és sikerült különböző fajta fogyatékossgal élő személyt bevonni a felmérésbe. Mindenhol a mozgásszervi fogyatékossgal élők vannak a legnagyobb számban, kivéve a horvátországi felmérést, ahol értelmi sérültek képezik a legnagyobb halmazt (2. ábra).

A magyar kitöltők kicsivel több mint háromnegyede (68,7%) fogyatékossgal született, míg kicsivel kevesebb mint egyharmada (31,3%) nem születése óta él együtt fogyatékossgával. Ettől lényegesen csak a spanyol adatok térnek el, ahol jóval többen voltak azok, akik nem fogyatékossgal születtek, és időközben váltak azzá.

A fogyatékossgal élők speciális igényeik miatt speciális infrastrukturális igényekkel is rendelkeznek. A megfelelő infrastruktúra hiánya miatt a hazai válaszadók a turisztikai tevékenységeik során leggyakrabban a következő nehézségekkel találják szembe magukat: közlekedési nehézségek (30%), vendéglátóipari egység használatának nehézségei (20%), szálláshely használatának nehézségei (18%), sportolási nehézségek (15%), vonzerő felkeresésének nehézsége (12%) és kommunikációs nehézségek (2%). A válaszadók mindössze 4%-a vallotta azt, hogy semmilyen nehézséggel nem találkozik a hétköznapi életben. A másik négy partnernél is hasonlóak az eredmények, a közlekedés okozta nehézségekre érkezett a legtöbb válasz, viszont másodikként a vonzerő felkeresése okoz gondot a fogyatékossgal élőknek, s csak ezt követően a szálláshely és a vendéglátóipari egység használata (3. ábra).

3. ábra Milyen nehézségekkel találkozok leggyakrabban a turisztikai tevékenysége során? (fő)

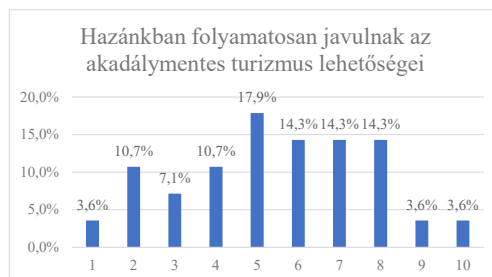
Forrás: Saját szerkesztés

3.2. Az akadálymentes turizmus helyzetének a megítélése az érintettek szemszögéből

Egy attitűdvizsgálat keretében arra kerestük a választ, hogy a célcsoport tagjai hogyan ítélik meg az akadálymentes turizmus helyzetét. A kutatás során 1-től 10-ig terjedő skálán kellett egyetértésük mértékét kinyilvánítani (1: egyáltalán nem értenek egyet az adott állítással; 10: teljes egyetértés). Az első állítás arra irányult, hogy a kitöltők szerint javulnak-e Magyarországon az akadálymentes turizmus lehetőségei. A válaszokban viszonylag magas egyenlőtlenség található, nincs teljes egyetértés a kérdésben. Nagyjából fele-fele arányban áll az egyetértés és az egyet nem értés. A legmagasabb értéket a kényelmes középérték, az 5-ös kapta (17,9%),

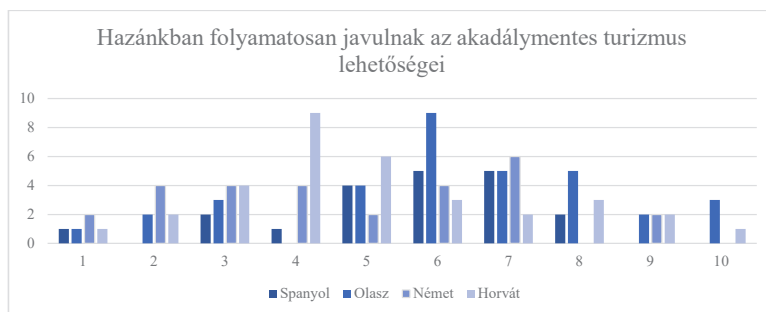

viszont a kis mértékben egyetértők és az egyetértők egyaránt 14,3–14,3%-ot értek el (6, 7, 8-as érték). 10,7–10,7% érkezett a 2 és 4-es skálára is (4. ábra). Valamilyen okból az első állítást sokkal kevesebben töltötték ki, mint a másik 10 állítást.

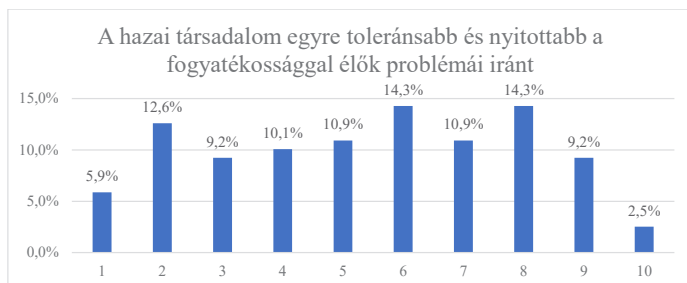
4. ábra Az akadálymentes turizmus lehetőségei javulásának mértéke Magyarországon (n = 112)
Forrás: Saját szerkesztés

A kérdés megítélésében a magyarok és a másik négy ország kitöltői nagyjából egyetértettek, viszonylag magas egyenlőtlenség tapasztalható a 5. ábrán is, a legmagasabb értékeket a 4–7-es skála kapta, de az országonként eltérő súlyozás azért megfigyelhető.

5. ábra Hazánkban folyamatosan javulnak az akadálymentes turizmus lehetőségei (fő)
Forrás: Saját szerkesztés

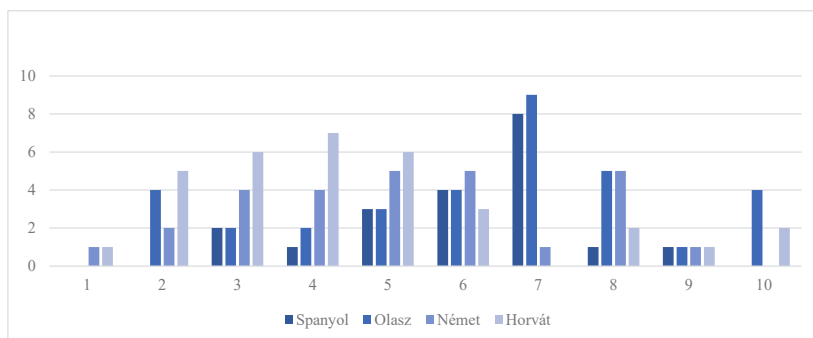
A harmadik állítás azt feszegette, hogy a hazai társadalom toleránsabb és nyitottabb-e a fogyatékkal élők problémái iránt. A válaszok megoszlása itt is meglehetősen heterogén. A válaszadók fele-fele arányban értenek egyet az állítással. A legmagasabb értéket (14,3%) a kis mértékben egyetértés (6-os skála) és az egyetértés (8-as skála) kapta. Az egyenlőtlenséget bizonyítja, hogy a harmadik legmagasabb értéket 12,6%-kal az inkább egyet nem értők (2-es skála) jelenti (6. ábra).

6. ábra A hazai társadalom egyre toleránsabb és nyitottabb a fogyatékossgal élők problémái iránt (n = 238)

Forrás: Saját szerkesztés

A 7. ábrán ugyancsak elég eltérő válaszok születtek, a spanyolok és az olaszok egyértelműen a 7-es skálát választották leginkább. A németek inkább egyetértettek (8-as skála), míg a horvátok kis mértékben nem értettek egyet (4-es skála).

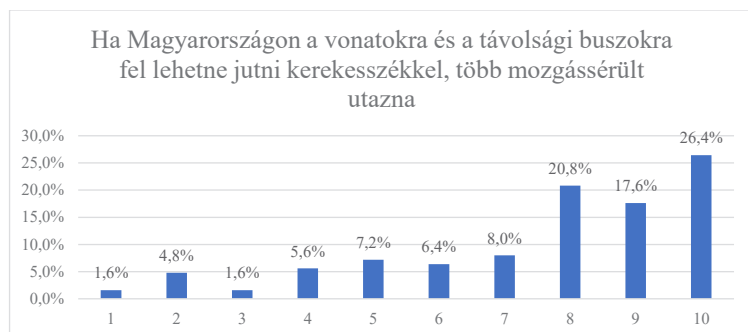

7. ábra A hazai társadalom egyre toleránsabb és nyitottabb a fogyatékossgal élők problémái iránt

Forrás: Saját szerkesztés

3.3. Az utazási lehetőségek és az infrastruktúra kapcsolata

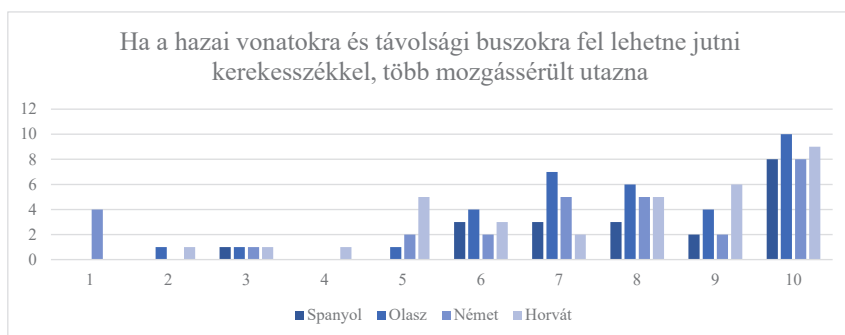
Az utazás és a közlekedési eszközök által nyújtott mobilitás lehetősége közötti kapcsolat nyilvánvaló. Éppen ezért tartottuk fontosnak, hogy ezzel kapcsolatban konkrétan is rákérdezzünk a közösségi közlekedés akadálymentesítésének a szükségességére. Az állítás az volt, hogy ha Magyarországon fel lehetne jutni kerekesszékekkel a tömegközlekedési eszközökre, akkor több mozgássérült utazna. Az állítással kapcsolatban nagy volt az egyetértés. A kitöltők nagy része egyetért, a három felső skálára (8–10-ig) közel kétharmados válaszadási arány érkezett. Az egyet nem értők csak kis százalékban oszlanak el az alacsonyabb skálák között (8. ábra).

8. ábra Ha Magyarországon a vonatokra és a távolsági buszokra fel lehetne jutni kerekesszékekkel, több mozgássérült utazna (n = 250)

Forrás: Saját szerkesztés

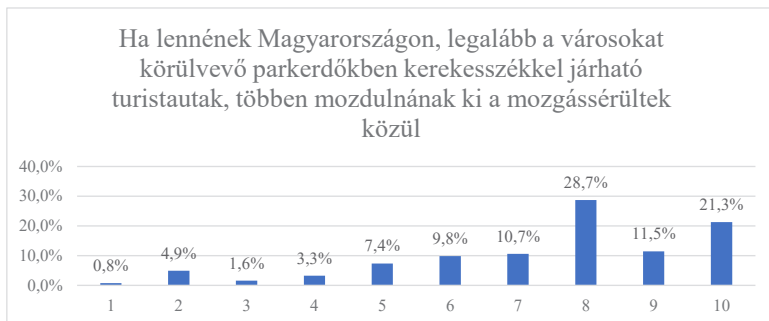
A négy ország válaszadóinak több mint 90%-a is egyetért ezzel, és válaszaik a középérték felett szerepelnek. A legtöbb válasz mind a négy országtól a teljes mértékben egyetértésre (10-es skála) érkezett (9. ábra).

9. ábra Ha a hazai vonatokra és távolsági buszokra fel lehetne jutni kerekesszékekkel, több mozgássérült utazna

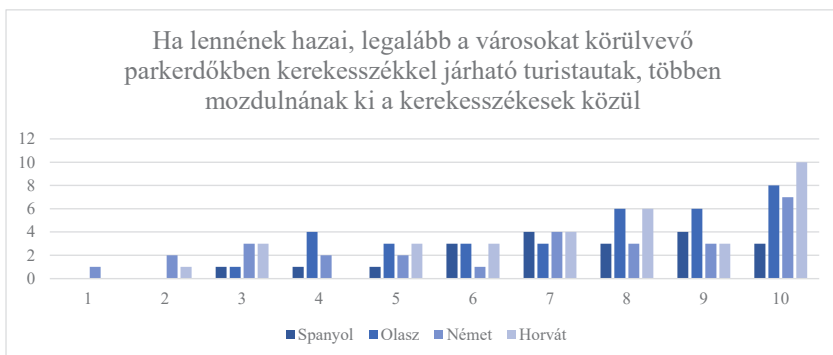
Forrás: Saját szerkesztés

Ugyancsak az egyéni mobilitást segíti az akadálymentes turistautak megléte. Sajnos ez az infrastruktúra még nagyon kismértékben épült ki. Szerencsére a kerékpárutakat általában jól tudják a kerekesszékekkel közlekedők is használni, és ezek fejlesztése hazánkban is jó ütemben halad. Hogy a fogyatékossgal élők körében is lesz erre igény, azt támasztja alá az arra a kérdésre adott válaszok eredménye, hogy ha lennének Magyarországon, legalább a városokat körülvevő parkerdőkben, kerekesszékekkel járható turistautak, többen mozdulnának ki a mozgássérültek közül. Az előző állításhoz hasonlóan itt is nagy az egyetértés az állítással, a kitöltők több mint 60%-a szavazott a felső három skálára (8–10-ig). Az alsóbb skálákra érkező eredmények csak elszórtak, egyik sem jelentős (10. ábra).

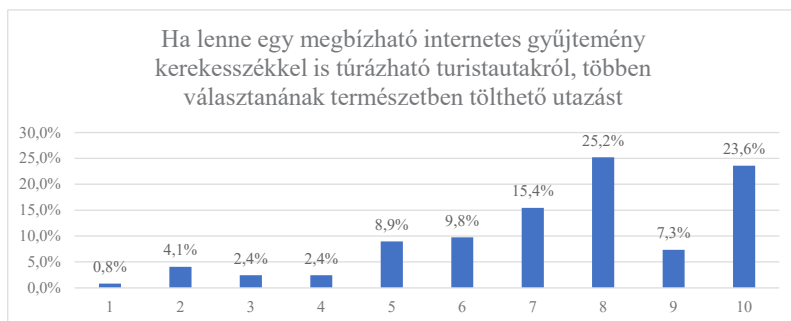
10. ábra Ha lennének Magyarországon legalább a városokat körülvevő parkerdőkben kerekesszékkal járható turistautak, többen mozdulnának ki a mozgássérültek közül (n = 244)
Forrás: Saját szerkesztés

A 11. ábráról leolvasható, hogy a másik négy ország kitöltői közül a többség egyetértett a következő állítással, bár a 3-as skálától felfelé minden ország szavazott minden skálára.

11. ábra Ha lennének hazai, legalább a városokat körülvevő parkerdőkben kerekesszékkal járható turistautak, többen mozdulnának ki a mozgássérültek közül
Forrás: Saját szerkesztés

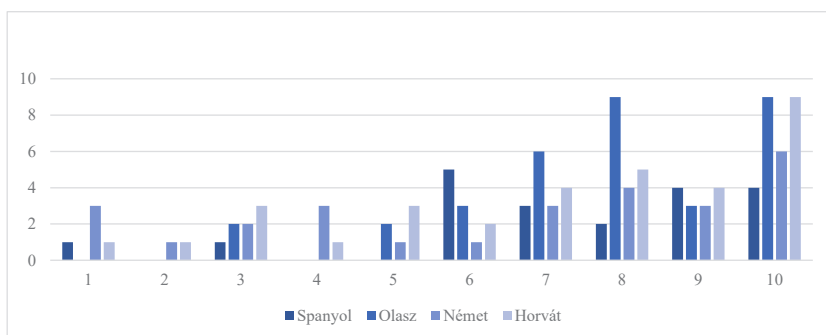
A 12. ábrán azt az állítást vizsgáljuk, hogy ha lenne egy megbízható internetes gyűjtemény kerekesszékkal is bejárható turistautakról, akkor többen választanának-e természetben tölthető utazást. A válasz egyértelmű, a válaszadók több mint fele a felső három skálára szavazott. A válaszadók negyötöde gondolja úgy, hogy többen választanának ilyen jellegű utazást, ha lenne ez a lehetőség.

12. ábra Ha lenne egy megbízható internetes gyűjtemény kerekesszékekkel is járható turistautakról, többen választanának természetben tölthető utazást (n = 246)

Forrás: Saját szerkesztés

Az internetes gyűjteménnyel kapcsolatos állításra a németeket és a horvátok legmagasabb válasza a 10-es skála, tehát a teljes mértékben egyetértés. A horvátok holtversenyben legmagasabb értéke a 8-as és a 10-es skála, ők is egyetértenek, a spanyolok pedig kis mértékben értenek egyet (6-os skála) az állítással (13. ábra).

13. ábra Ha lenne egy megbízható internetes gyűjtemény kerekesszékekkel is járható turistautakról, többen választanának természetben tölthető utazást

Forrás: Saját szerkesztés

ÖSSZEGZÉS

Az állandóan vagy ideiglenesen, születésüktől fogva vagy azóta szerzett akadállyal élők száma a világ teljes népességéből milliárdos nagyságrendű, és ez a speciális helyzetű és igényű csoport mind számosságában, mind arányában növekvő csaknem minden országban. Ahhoz, hogy nem fogyatékossgal élő társaikhoz hasonlóan teljes életet tudjanak élni, a mindennapi életben használt tépályák és épületek használhatóságának biztosításán túl többek között arra is szükség van, hogy utazni tudjanak, hogy részt vehessenek a „boldogító utazásban”, a turizmusban. Ehhez azonban speciális infrastruktúrára van szükségük, melynek kiépítése jelentősen növelné a turisztikai aktivitásukat. Az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása nemcsak

etikai kötelessége a szakmának, de jól felfogott anyagi érdeke is, mert a fogyatékossgal élők (és sok esetben a velük utazó kísérők) a turizmus komoly, még messze nem teljes mértékben kihasznált erőforrását jelentik.

A jelenlegi helyzet javításához, az akadálymentesítés nemzetközi egyezményekben és hazai jogszabályokban előírt rendelkezéseinek való megfelelés mellett, a társadalom érzékenyítésére, a fogyatékkal élőkkel kapcsolatos attitűdjének megváltoztatására is szükség van, akárcsak az utazási szektorban dolgozók érzékenyítésére, képzésére, és természetesen a turisztikai létesítmények és szolgáltatások (utazási eszközök, szálláshelyek, vendéglátóipari létesítmények, attrakciók) mindenki számára nem csak fizikai értelemben történő elérhetővé tételére. A kutatásból az is egyértelműen látszik, hogy a fogyatékossgal élők a motivációjuk és érdeklődéseik alapján hasonló turisztikai attrakciókat és szolgáltatásokat keresnek, mint a nagy többség. Az is visszaigazolást nyert, hogy ha a fizikai elérhetőség egyes területeken jelentősen fejlődne (közösségi közlekedés, extrém sportok elérhetősége, akadálymentes turista útvonalak), akkor ugrásszerűen megnőne a kereslet. Az öt ország eltérő fejlettségi szinten áll a fogyatékkal élők turizmusának terén. Horvátországban és Magyarországon egyelőre nehezebb dolga van utazása során annak, aki bármilyen testi vagy szellemi fogyatékossgal kénytelen élni, de az akadálymentesítés és az egyenlő esélyű elérés terén folyamatos javulás tapasztalható. Ennek következtében maguk az érintettek sem tartják elfogadhatatlannak a kialakult helyzetet.

IRODALOM

- Agovino, M. – Casaccia, M. – Garofalo, A. – Marchesano, K. (2017): Tourism and disability in Italy. Limits and opportunities. *Tourism Management Perspectives* 23: 58–67. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2017.05.001>
- Angler, K. (2021): Kívül-belül akadálymentesen. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 6(1): 78–92. <https://doi.org/10.15170/TVT.2021.06.01.05>
- Buhalis, D. – Darcy, S. – Ambrose, I. (2012): *Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism*. Bristol/Buffalo/Toronto: Channel View Publications. <https://doi.org/10.21832/9781845412548>
- Csapó, J. – Törőcsik, M. – Nagy, Á. (2019): Nemturizmus és életstílus összefüggések. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 4(2): 5–18. <https://doi.org/10.15170/TVT.2019.04.02.01>
- Darcy, S. – Dickson, T. J. (2009): A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16: 32–44. <https://doi.org/10.1375/jhtm.16.1.32>
- Ernszt, I. – Tóth-Kaszás, N. – Péter, E. – Keller, K. (2019): „Amikor a vándorbot színe fehér, az utazó kerekesszékekben ül” – Az akadálymentes turizmus egyes kérdéseiről. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, IV(3): 77–91. <https://doi.org/10.15170/TVT.2019.04.03.06>
- Farkas, J. – Petykó Cs. (2019): Utazás az akadálymentesség, a fogyatékossgal és a fenntarthatóság multidiszciplináris és bölcséleti dimenzióiba. *Turizmus Bulletin*, 19(3): 13–22. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2019v19n4.2>

- Farkas, J. – Petykó Cs. (2020): A fogyatékoság, az akadálymentesség és a mobilitás, mint egzisztenciális alaptulajdonság. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 5(4): 43–55. <https://doi.org/10.15170/TVT.2020.05.04.03>
- Farkas, J. – Raffay, Z. (2022): Az utazás, a hálózatosodás és az akadálymentesség kontextusai az életfilozófia, illetve a buddhista bölcselet tükrében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 7(2): 83–99. <https://doi.org/10.15170/TVT.2022.07.02.06>
- Gonda, T. – Raffay, Z. (2020a): Egyedül nem megy fogyatékkal élők utazási szokásainak vizsgálata egy nemzetközi felmérés eredményeinek tükrében. In: Csapó, J. – Csóka, L. (szerk.): *Kreativitás, változás, reziliencia. III. Nemzetközi Turizmusmarketing Konferencia: Tanulmánykötet*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, 154–165.
- Gonda, T. – Raffay, Z. (2020b): Accessible Tourism in some European countries – findings and results of an empirical survey (Peer-Act Project). In: Gonda, T. – Schmidtchen, R. (eds.): *Opportunities and challenges of barrier-free tourism in Hungary: Results and recommendations of a scientific workshop during the conference „European Peer-Counselor Training in Accessible Tourism – Peer-Act” on September 4, Bonn, Germany: Bundesinstitut für Berufsbildung*, 23–52.
- Lőrincz, K. – Lang, L. A. – Banász, Zs. (2019): A Balaton térségi Imázsa a helyi lakosság szemszögéből. *Modern Geográfia IV*: 1–14.
- Máté, A. (2021): Az akadálymentes turizmus lehetőségei egy helytörténeti múzeum példáján. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 6(1): 39–56. <https://doi.org/10.15170/TVT.2021.06.01.03>
- Mothiravally, V. – Ang, S. – Baloch, G. M. – Kulampallil, T. T. – Geetha, S. (2014): Attitude and perception of visually impaired travelers: A case of King Valley, Malaysia. *Social and Behavioral Sciences*, 144: 366–377. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.306>
- Raffay, Z. – Gonda, T. (2020): Az akadálymentes turizmus innovatív jó gyakorlata. *Modern Geográfia*, 4: 1–14. <https://doi.org/10.15170/MG.2020.15.04.01>
- Raffay Danyi, Á. – Ernszt, I. (2021): Esélyegyenlőség a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt rendezvényein. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 6(1): 5–19. <https://doi.org/10.15170/TVT.2021.06.01.01>
- Shaw, G. – Coles, T. (2004): Disability, holiday making and the tourism industry in the UK: a preliminary survey. *Tourism Management*, 25: 397–403. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00139-0](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00139-0)
- Végh Zs. (2005): A segítséggel élők turisztikai lehetőségei Magyarországon. *Turizmus Bulletin*, 4: 26–38.
- Vila, T. D. – Darcy, S. – González, E. A. (2015): Competing for the disability tourism market – A comparative exploration of the factors of accessible tourism competitiveness in Spain and Australia. *Tourism Management*, 47: 261–272. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.10.008>
- Zsarnóczky, M. (2018): The Future Challenge of Accessible Tourism in the European Union. *Vadyba Journal of Management*, 2(33): 39–43.

Zajadacz, A. (2014): Accessibility of Tourism Space from a Geographical Perspective. *Tourism*, 24(1): 45–50. <https://doi.org/10.2478/tour-2014-0005>

Zajadacz, A. – Lubarska, A. (2019): Development of a Catalogue of Criteria for Assessing the Heritage Site. *Studia Periegetica* nr2(26): 91–101.

Egyéb források

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról
Accessible Tourism: http://www.igirasoli.ar.it/accessible_tourism.htm?cookieChecked=true
(Utolsó letöltés: 2017. 10. 04.)

Az Európai Parlament 2015. október 29-i állásfoglalása az európai turizmus előmozdításának új kihívásairól és elképzeléseiről (2014/2241(INI)) www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0391_HU.html?redirect (Utolsó letöltés: 2020. 02. 10.)

European Commission (2014): Economic Impact and Travel Patterns of Accessible Tourism in Europe. Final Report.

Központi Statisztikai Hivatal: http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_fogyatekossag (Utolsó letöltés: 2020. 02. 10.)

Motiváció Alapítvány és a Revita Alapítvány Kutatóműhelye (2009): Fogyatékos emberek turisztikai szokásai és igényei. http://revitaalapitvany.hu/letoltes/tanulmanyok/turizmus_vezetoi_osszefoglalo.pdf (Utolsó letöltés: 2020. 02. 10.)

Országos Fogyatékoságügyi Program (2015–2025)

UNWTO (2016): Highlights of the 1st UNWTO Conference on Accessible Tourism in Europe (San Marino, 19–20 November 2014)

UNWTO (2013): Recommendations on Accessible Tourism. Madrid

WHO (2011): World Report on Disability. Summary. Malta